Anul X. Cuj 21 Martie 1926 Numărul 12

Imprimat legal.

COŞINZEANA

IN ACEST NUMĂR: **Presa ardeleană cere regim de protecţie!** *de Sebastian Bornemisa*; **Aratarea cea din aburi** *de I. Agârbiceanu*; **Inotătorul,** poezie *de Teodor Murăşanu*; **Inchin paharul,** poezie *de G. Vlădescu Albeşti*; **Vizită** *de Mihail Straje*; **Iarnă,** poezie *de I. Gr. Marin Slujeru*; **Opera poetică a lui Lucian Blaga** *de Ion Breazu*; **Dări de seamă:** *Teofil Bugnariu* despre *Vadul hoţilor* a lui *Vasile Savel*; **Cronica dramatică:** *TeofilBugnariu* despre *Madame Sans-Gêne*; **Flori de-o zi:** Premiile S. S. R., Sărbătorirea dlui Al. Lepedatu, Chestiunea shakespaeriană, Evoluţia artelor, etc., etc.

UN EXEMPLAR 6 LEI

ANUL X. CLUJ, 21 MARTIE 1926 NUMARUL 12

COSINZEANA

REVISTĂ LITERARĂ SĂPTĂMÂNALĂ

DIRECTOR: SEBASTIAN BORNEMISA * ABONAMENTUL: 300 LEI ÎN ŢARĂ — 600 ÎN STREINĂTATE * BIROUL: PIAŢA CUZA VODA 16

PRESA ARDELEANĂ CERE REGIM DE PROTECŢIE!

de SEBASTIAN BORNEMISA

În zilele noastre de uriaşe frământări economice şi sociale, când la fiecare pas se aude plânsoarea ascuţită a tuturor acelora, care poartă pe umerii lor obosiţi povara unei înterprinderi industriale sau comerciale, — să ne fie pe-o clipă îngăduit şi nouă, ca să vorbim de durerile mari ale presei româneşti din Ardeal şi Banat. Din concertul acela macabru, în care tremură sute şi sute de glasuri desnădăjduite, va prinde astfel poate cineva şi strigătul nostru de durere şi se va găsi poate **un om,** *care să ne înţeleagă şi mai ales să* **vadă,** *că presa românească a Ardealului şi Banatului se sbate astăzi mai desnădăjduită de cât oricând în ghiarele unei boli, care nu iartă. Anemică şi plăpândă, pe înfăţişarea ei şi-a pus parcă pecete* **ftizia,** *şi vlăstarele crescute cu atâtea sacrificii morale şi materiale din partea unor visători incorigibili, — se usucă văzând cu ochii, ca într'o bună zi să se stângă rând pe rând, aici unul, dincolo altul.*

Este desigur şi vina noastră, care ni-am luat pe umerii tânări sarcina ingrată de-a ţinea trează conştiinţa unui neam printr'un scris stropit cu lacrimi şi cu suferinţă, că am rămas ani de-arândul părăsiţi şi fără de cuvânt, — căci niciodată susţinătorii de publicaţii româneşti nu ne-am unit glasurile, nu ne-am strigat suferinţele şi nu ne-am cerut dreptul la viaţă! In vremece toate breslele economice şi-au creiat formidabile citadele de apărare, noi am rămas streini de spiritul vremii şi ne-am dovedit breasla cea mai firavă şi mai puţin capabilă de viaţă. Prin coloanele noastre, pe care le imprimăm cu atâta jertfă supraomenească săptămână de săptămână, am strigat durerile tuturor, am pledat cauza fiecăruia, numai pe a noastră am uitat-o, numai pe-a noastră am neglijat-o săptămână de săptămână, an de an, ca şi cum noi nu am fi avut nici nevoi, nici dureri, nici ponosuri.

Ei bine, **iam ardet Ucalegon!** *Cuţitul ne-a ajuns la os şi dacă printr'o eroică hotărâre presa românească din Ardeal şi Banat nu-şi strânge nici acum rândurile şi nu-şi strigă durerea, — apoi savârşeşte o îndoită vină: şi faţă de fiinţa sa şi faţă de rostul ei de o netăgăduită valoare şi socială şi naţională!*

Nu vorbim de calitatea aceasta a ei din urmă. O cunoaşte fiecare om, fiecare factor politic. Incepând dela umliul cărturar de pe sate şi până la ministru, fiecare a discutat la noi problema presei româneşti, fiecare a avut cuvinte de reală pătrundere pentru situaţia ei mai mult decât critică, dar nimeni în cuprinsul acestei ţări dintre aceia, care ar fi putut ca s'o facă, nu i-a întins acestei prese nici măcar un deget de sprijin şi nu i-a dat măcar un semn de reală ajutorare. Toată lumea a rămas în marginele unei fade compătimiri şi a unei promisiuni, care n'a trecut niciodată pragul realizării. Ici-coalea s'a aruncat câteo fărâmă **Sindicatului ziariştilor,** *dar la* **presă însăşi** *nu s'a gândit nimeni şi nimeni n'a văzut-o! In schimb pe cine n'a slujit ea, cui nu i-a făcut hatâruri, pe cine nu a apărat, pe cine nu a înălţat! A fost un adevărat stranpontin de o rară elasticitate, care a saltat la ranguri şi la demnităţi pe toţi cari s'au apropiat de ea cu un zâmbet de înţelegere a marilor probleme dela ordinea zilei, facilitând nu numai înălţarea, ci şi înstărirea lor! Nu pomenim, de sigur aceste lucruri, cu niciun gând meschin. Nu cerem răsplată pentru serviciile aduse indivizilor singuratici, dar pretindem, ca lumea să înţeleagă odată că sacrificiile noastre au şi ele margini şi că neamul acesta are interes vital, ca pe plaiurile Ardealului şi ale Banatului să vieze o puternică presă românească şi capabilă de eforturi. De-aceea cerem, să se treacă dela vorbe la fapte şi* acestei prese să i se creeze un regim de protecţie, *ca oricărei instituţii de utilitate naţională. Suntem în deplină conştiinţă, că nu cerem nicio absurditate, ci numai un drept real, care izvoreşte din fiinţa noastră de promotori şi susţinători ai marilor idealuri naţionale de viaţă!*

La ce să se rezume acest regim al presei ardelene, este o chestiune de amănunt, care nu mai interesează pe toată lumea. Organele de stat, şi 'n primul rând cârmuirea centrală o poate, de sigur, aprecia oricând. Obligativitatea publicării anunţurilor oficiale în fiecare publicaţie locală, hârtie cu preţ redus, scutire de porto, permise de liberă circulaţie şi abonamente de sprijin pentru instituţiile de stat, sunt câteva din condiţiile, care ar contribui într'o largă măsură la înflorirea acestei prese nenorocite, care n'a cunoscut până astăzi, decât jertfa.

*

Suntem, se spune, în preajma unei schimbări de regim. Pesa românească din Ardeal şi Banat se adresează cu toate aceste şi guvernului de azi, ca şi celui de mâne, ca să aibă pentru ea toată solicitudinea şi fără privire la caracterul şi credinţele ei politice, să-i creeze condiţii noui de viaţă, dacă vrea, ca ea să poarte cu demnitatea şi cu vigoare în acest colţ de ţară stindardul ideii de stat român.

ARĂTAREA CEA DIN ABURI

de I. AGÂRBICEANU

Pornii din nou pe râu în sus. Valea era tot mai strâmtă și mai plină de bolovani. Râul vuia tare și-și spumega apele. Eram la poalele muntelui. Și iată și urlătoarea pieptului de stâncă de pe care cad apele dela înălțime de câțiva metri. Mă apropiam și aerul era tot mai plin de negură deasă, de stropii sfărâmați ai apei. Din norul acela alb se desprinse ca un chip de femee tânără, înaltă, dulce la privit și cu — părul bălai despletit care-i ajungea până la călcâie. Era desculță și avea niște picioruțe gingașe, de credeai că-i o copilă. Purta o haină albă care i-se lipea pe trup, căci era udă de apă. Părea că în clipa aceea a eșit din fierberea apelor din urlătoarea. Stătea pe marginea prăpastiei și mă aștepta. Era veselă și binevoitoare.

Ii dădui bunăziua și ea-mi răspunse: — „Mulțumim dumitale!"

— Fie că prea iute te-ai scăldat, zic eu. E abea gură de primăvară și dumneata ți-ai ales locul acesta la umbră, și unde-i apa mai rece și mai adâncă. Să vezi ce guturai o să capeți."

Femeea zimbi și-mi zise c'un glas ca de cântec:

— Eu nu mă îmbolnăvesc nici odată de apă rece. In ea mi e culcușul.

Imi făcui cruce crezând că e o nălucă ori un duh rău.

— Nu-s putere de-a iadului și nu fug răspunse ea, abea stăpânindu-și râsul. „Te-am văzut apucând spre codru și am voit să te opresc să mai stai de vorbă cu mine".

Imi dusei mâna la frunte. Nu știam dacă dorm încă subt arin și visez ori sunt treaz.

— Te știu dascăl în Colibița și voiam să-ți spun câteva lucruri folositoare pentru sat. Uite, aici, urlătoarea asta, pentru ce nu-i prindeți puterea?

— Cum să-i prindem puterea? Ce putere?

— Te-ai scăldat vr'odată aici?

— Da, pe când eram tânăr.

— Și n'ai simțit cu ce putere izbesc apele ce cad de sus?

— Am simțit, vezi bine! Nici nu poți sta subt căderea lor, te turtește.

— Ei bine, pentru ce nu folosiți puterea asta mare, de care nu se alege nimic, și care totuși nu se va sfârși nici odată? Ați putea face aici o mare fabrică de cherestea, ori ați putea să faceți o mașină de electricitate să aveți și în case și în grajduri, voi satele vecine, tot lumină electrică.

— Ei, păcatele noastre, dar de unde ne pricepem noi la asta?

— Tu, ca dascăl ar trebui să te pricepi. Și toți oamenii ar trebui să se gândească și să învețe cum se pot folosi de puterile pe care Dumnezeu vi le-a pus la îndemână. Au doară nu vouă vi-s'a zis: Creșteți și stăpâniți pământul? Apoi ce fel de stăpânire e asta când lăsați să curgă aurul pe subt nasul vostru și nu-l adunați?

— Cum, aurul? Ce aur?

— Dar puterea asta a apei prețuește omule mult aur. Gândește-te că cinci sate n'ar mai cumpăra gaz. Și câte fabrici nu ați putea mâna cu puterea ei?

— Hm! noi suntem încă prea neînvățați, prea copii pentru asta...

— Și crezi că nu v'ați putea ajuta nici cum?

— Nu știu în ce chip s'ar putea. Dacă chiar am avea bani, nu avem pricepere.

— Dar au alții, dacă nu aveți voi. Ascultă, dascăle, cu trenul ai călătorit?

Incepui a râde.

— Vezi bine că am călătorit! De câteori!

— Și tu l-ai iscodit? Tu l-ai făcut? Așa-i că nu? L-au iscodit alți oameni mai învățați, dar tu te folosești de el. Nu-i așa?

— Așa este?

— Vezi, îți vorbesc de tren pentrucă și trenul tot apa îl mână.

— Ba după cât am văzut eu, îl mână focul.

N'am văzut eu cum aruncă cărbunii negrii în cuptorul cel de fier? Și arde ca în iad.

— Da, însă focul nu face alta decât fierbe apa din căzanul de de-asupra. Și apa când fierbe știi bine că se schimbă în vapori. Dacă pui o oală la foc și o lași să fiarbă mereu, ce se 'ntâmplă.

— Seacă.

— Da, pentrucă apa se schimbă în vapori care se înalță și fug în văzduh. Pune un coperemânt pe oală și ține-l apăsat.

— Știu povestea. Coperișul tremură și ar vrea să se ridice.

— Da, pentrucă vaporii care fug apasă pe el. Așa-i și la tren. Focul fierbe apa din care ies mulți vapori fierbinți cari vreau să fugă. Dar nu pot fugi decât printr'un singur loc, și acolo au o piedecă pe care împing. Piedeca aceea, o rudă potrivită bine în țeava de fier, ese împinsă cu putere, și la rândul ei și ea împinge roțile cele mari dela locomotivă. Și așa târăe întreg trenul după ea. Dar ce târâș! Tu știi că-l duce ca un zmeu.

— Ehehei! Ba chiar zboară!

— Și tu te căruți cu el fără să știi cum se folosește puterea aborilor fierbinți. Vezi, tot așa Colibița, și alte sate, s'ar putea folosi de puterea apei care cade în urlătoarea. Să chemați oameni cari se pricep să vă facă mașina care să prindă puterea. Dar s'ar mai putea și altfel.

— Cum?

— Dintre copiii pe care-i înveți tu să-i trimită părinții, pe cei mai deștepți și mai silitori, la școli mai mari unde se poate învăța minunea asta. Voi, românii, m'ați folosit pe mine, puterea apei, numai la mânatul morilor și a ferestraielor și a piuălor. N'ar fi frumos să vie tot străinii, nemții și alte neamuri, să vă facă fabricele pe care le pot mâna eu. Ei își au apele lor, mulțămească-se cu ele.

— Adevărat că am avut și am copii deștepți și silitori în școală. Dar dacă se duc la școală în oraș se fac deobiceiu popi și dascăli.

— Și acele sunt slujbe sfinte, n'am ce zice. Dar nici ce-ți spun eu nu-i mai puțin lucru frumos și sfânt. Aș muri și aș învia de bucurie să văd odată pe un copil din Colibița că se pricepe să-mi prindă puterea mea. Aș zice și eu că m'am dat roabă unui românaș de-al meu. Și ce slujbă mai frumoasă și mai

---

INNOTĂTORUL

— după Richard Dehmel —

A biruit..! El a ajuns la țărm cu 'notul
A biruit... și atât a fost doar totul.
E ud, e numai apă tot, dar înc'odată
Privește dârz spre marea 'nfuriată.

In față-i stânca, fiordul liniștit
Talazurile-l bat necontenit
Dar el se 'nalță mândru în picioare:
„De-acuma vor fi toate ca înainte [iară..!"
Și mai privește-odată marea 'nfuriată.

Teodor Murășanu

sfântă decât să cunoşti legile după cari lucrează toate lucrurile în lumea asta, şi să le foloseşti pentru a face mai uşor şi mai frumos traiul oamenilor.

Odată, în vremile de demult, oamenii nu-mi prea luau folosul: mă beau şi se scăldau sau pescuiau în apele mele. Şi încă ceva, treceau peste apele mele cu carăle.

— Cu carul peste apă?

— Vezi bine, eu am fost întâiul pod peste care treceau oamenii cu piciorul şi cu carul. Când iarna, apele mele îngheaţă, nu-s ele cel mai tare pod?

— Aşa este! Poţi trece cu carul plin de saci, şi nici nu pâraie.

— Câte oşti şi câte limbi barbare n'au trecut şi pe pământul ţării tale pe astfel de punţi şi poduri. Odată oamenii atâta ştiau. Dar n'a trecut multă vreme şi nevoile le-au ascuţit mintea. M'au pus să port corăbii, să mân mori şi joagăre. De curând au învăţat să întrebuinţeze puterea mea la trenuri, la maşini de arat şi câte altele. Nu va trece mult şi vor învăţa cum să prindă puterea valurilor mari, care cad mereu ziua şi noaptea. Cum n'aţi putea încerca voi să prindeţi şi să folosiţi puterea apei ce cade în urlătoarea? Gândeşte-te dascăle, că nu înzadar v'a zis Dumnezeu: stăpâniţi pământul. Poate între copiii tăi de şcoală se află unul care va face minunea.

Când spuse vorbele din urmă se amestecă trupul ei cu pravul alb de apă ce se ridica din urlătoarea şi se topi în el. Dar vorbele ei îmi răsunară multă vreme în urechi şi chipul ei îmi stărui înaintea ochilor, gingaş şi dulce.

Nu mă trezii cu adevărat din ceeace văzui şi auzii decât făcând o închinăciune aşa de adâncă încât atinsei pământul cu fruntea. Mă împiedecai de-un bolovan în drum.

INCHIN PAHARUL

de G. VLĂDESCU ALBEŞTI

Inchin paharul, în sănătatea ta
Otrava lui o simt cum mă doboară...
Un gând nebun în suflet se coboară.
Ridic paharul, în sănătatea ta,
Tu eşti în mine zi de primăvară...

Nu-i fericire pe pământ, nu este.
Doar clipe de-nşelare şi minciună
Paharul azi, îl beau cu voie bună,
Nu-i fericire pe pământ, nu este
Tu eşti în mine, clipa cea din urmă...

VIZITĂ*

de MIHAIL STRAJE

Cucoana Paulina, ori mai bine madam Vasiliu, cum îi spuneau, prietenii, soţiei notarului, visa sub un nuc din grădină, cu ochii rătăciţi în asfârşitul zilei, răsfoind foile unei cărţi căzută pe genunchi.

Gândurile i se călătoreau într'o lume bizară şi ideală, aşa cum ar fi dorit să o trăiască.

Şi în amurgul acela liniştit se părea că e însăşi eroina curtată de ducii şi conţii romanelor ce cumpăra Ştefan Vasiliu, din târg, pentru plăcerea consoartei.

Lui, fireşte, nu-i plăceau asemenea nimicuri bune pentru mueri şi minţi scrintite.

Era om trecut el.

Se însurase la patruzeci de ani, cu Paulina, fată numai de nouăsprezece ani, odrasla unui funcţionar împovorat de nevoi, dela o judecătorie.

Din lumea cărţilor, dărâmată odată cu vestea adusă pe ocolite de tatăl ei, fără zestre, trecu aproape uimită în casa omului pe care nu-l mai văzuse până atunci.

Căsnicia începută, Paulina trebuia să uite multe, să le lase uitate, să se obişnuiască cu omul acela molatec, care-i împlinea cele mai neînsemnate dorinţi, s'o vadă mulţumită.

Se îngrăşa, şi era mulţumită când sătenii, venind la notar acasă cu plocoane, îi ziceau:

— Sărutăm mâna la cocoana Paulina!

Dar, din când în când, cu o umbră uşoară de nemulţumire îi apăsau sufletul, toate amintirile şi visurile ei de fată.

Incepu să citească mai cu patimă, fără vegherea nimănui, şi sub îndemnurile cărţilor acelora de dragoste nebănuită, pieptul i se ridica, dorea o atare dragoste.

Dar conţii şi marchizii întârziau să vină, suferea mai puţin atingerea moşului, dispreţuind bărbatul căruia îi plăcea să doarmă şi să mânce mult şi bine; plictisindu-se curând, foarte curând, în satul unde o trăsură cu străini, în trecere, era un eveniment.

Erau sărbători zilele când domnul Vasiliu, înhăma roiaba la trăsurică, şi plecau amândoi la Roman, făcându-se uitaţi câte-o săptămână.

La întoarcere aveau ce povesti mult timp perceptoriţei, despre petrecerile lor la neamuri, şi serile perdute într'un cinematograf, ori înaintea unui pahar cu bere, în grădina publică.

Odată, chemată la curtea moşiei de cucoana boerului Lascarache, se înapoiase mulţumită, aproape fericită.

Vizitele urmară regulat, dese, înviorând-o oarecum, şi împăcându-o un timp cu rolul ei de notăreasă.

Visele învechesc, revin apoi chemate iarăşi cândva de-o împrejurare sau amintire, şi în viaţa cu aceiaşi mişcare, aceleaşi lucruri şi lume, cu nimicurile de toate zilele, treziră în Paulina sensaţii noui, neliniştind mai puternic simţurile adormite ale femeei tinere, — dorea — aştepta stăruitor nu pricepea ce, iar întârzierea unui cavaler rătăcitor, de sânge nobil, făcu nu peste mult, să se şoptească de cucoana domnului notar şi jandarmul Alecu Stârcea.

Cu cartea rămasă pe genunchi, Paulina se asculta pe ea, în seara aceia, asculta vremea şi şopotul strunelor ce frământau sufletul din sălaşul ţigănesc, sălaş poposit în trecerea prin sat.

Chemările notarului, care o căuta, o făcu să tresară, grăbind spre casă.

In prag scoase un ţipăt uşurel.

— Nu ştiam.

Nevasta perceptorului, Luxiţa, femee înaltă, uscăţivă, cu ochii iscoditori privind pieziş de sub genele rari, zâmbi aproape răutăcios.

— Nu te aşteptai, nu-i aşa? Inchipueşte-ţi, doream să-ţi facem o surpriză. De altfel bărbatu-meu ch ar a dorit asta.

— Nu-i aşa Iordache, urmă ea întorcându-se către perceptor, un cap veşnic gânditor la cifrele lui, cu privirea spălăcită, turburată doar de întrebările ce-i veneau pe buze, totdeauna nedumerit de ceva.

— Fireşte, răspunse acesta aproape zăpăcit.

Notarul îngâna nervos ceva tainic cu jandarmul, ce încuviinţa încet, aruncând furişit priviri ţintitoare Paulinei, care-i făcea semne desnădăjduite arătând spre perceptor şi Luxiţa.

Venirea lui Vasiliu în Râpeanca, stânjenise mult afacerile percepto-

---

* Fragment dintr'o schiţă de roman: „Intuneric".

rului. Acesta îi purta încă ciudă ascunsă, mai puternică la Luxița ce pândea acum, cu aruncări repezi de priviri, pricepând mulțumită gesturile mutești ale celor doi, dând ghionturi bărbatului care nu pricepea ce are cu el.

Paulina ieși întorcându-se cu cafele.

— Mâine avem nuntă în sat, întrerupse tăcerea, Luxița.

Paulina încuviință, găsind nimerit să meargă mai târziu, împreună, să privească petrecerea țăranilor.

— O să fie interesant. Socrul se laudă de mult cu o nuntă de pomină

Vorbind, femeile se priveau stânjenite, aproape nemulțumite.

Nu se puteau suferi, și totuși se căutau des, își priveau amănunțit rochiile și gâteala casei, duceau luptă tăcută, mulțumite când una putea să micșoreze, să descopere ceva celeilalte.

Sgomotul bărbaților trași mai la o parte lâncezea. Stârcea era nerăbdător, notarul aproape dormita, mirându-se în sine că se găsea treaz la o oră așa târzie.

Alecu Stârcea era un omușor îndesat, cu un cap mare așezat dintr'odată pe umere puternice și late, cu mustățile groase ca de general rusesc, pe care, mai totdeauna și le răsucea cu mișcări iuți și scurte, mândru de ele, având o nemaipomenită împotrivire contra sclivisiților dela orașe ce-și rădeau podoaba dată de natură, cum îi plăcea să-și încheie adesea, nemulțumirile.

Deși trecut de treizeci și cinci de ani, câți i se socoteau, era neînsurat.

Ii plăcea lui să stea astfel, burlac, să nu aibă stăpân, și nici slugă la nevastă să fie.

Sosise chemat de ordine superioare, din părțile muntoase din jos, de prin Gorj, iar nevoile slujbei l-au oprit în meleagurile acestui sat moldovenesc svârlit între un deal și un câmp, departe cale de jumătate zi de oraș.

Se simțise străin la venire.

Vremea îl apropiase de toți, se împrieteni cu locurile, îl cunoscu maimarilor ce-l prețuiau, căci îi serveau conștiincios de cum sbârnăia telefonul.

— Câți jandarmi n'au trecut pe aici, gândea dânsul, uitându-se în vrafurile de hârtie colbăită, din rafturi.

Numai eu am știut să mulțumesc pe oricine.

Și'ntr'adevăr știa.

Luându-te bine cu boerul, bine o duceai, erai susținut, avansat.

In ziua aceia chiar, de cu noapte vânturase satul după muncitorii boerașului.

A umblat o zi în satul pustiu, stârnind colbul fierbinte al ulițelor, prin țarinele ploate de soare.

Mulți n'auzeau, dar cei mai mulți, datori vânduți boerului, trebuiau să-și uite ogoarele lor, să plece unde li se arăta.

In urmă, el se simți obosit, și cum ajunse acasă, găsi potrivit să golească câteva păhărțe cu rachiu tare, apoi, gânditor, sfărâmând în dinți o țigare se întinse pe pat, care-l primi cu un țipăt ascuțit de arcuri ruginite.

— Și doar i-am spus... Tănase, bețivule, unde ești, trăsnite-ar cu cine te-a pus strajă în Râpeanca.

— Aici, trăiți domnu' șăf, răspunse un glas înecat, slab, cu tresăriri îngrijate în voce.

— De ce n'ai uns patul...

— Am umblat după muncitori. Ce's vinovat, abia picai.

— Să taci. Ordinul e ordin. Știi ce-i ordin mă? Ordinul este... care...

— Așa să fie domnu' șăf, îngână straja trăgându-se încet, afară, pe ușe.

— Amărâtu-i bată-l corbii, gândi Tănase așezându-se jos lângă o răchită uscată jumătate, cu o traistă pe genunchi, scoțând încet o bucată de mămăligă rece, tare, și câteva cepe albe.

— Tănase, Tănase, n'auzi?

— Aud domnu' șăf, răspunse straja iute, sărind în sus.

— Pas alergător la domnul notar, să mă aștepte pe înserat.

— Poruncă.

Și Tănase își strânse merindea, pornind încet pe drum, mușcând din palmă un glonț de mămăligă, fără grabă, ca omul ce n'are de perdut și nici de câștigat.

In urmă — gânditor — cu ochii în scândurile înegrite ale tavanului afumat, pe care muștele își plimbase an cu an nestânjenite, activitatea, jandarmul rămase ațipind.

In drum, în fața unei case, straja se opri strigată.

— Incotro Tănase?

— Domnu' șăf..

Și Tănase, necăjit, plecă mai departe cu un gest vag din mână.

Nevasta perceptorului intră în casă nemulțumită.

*

Luxița se ridică cea dintâi.

Stârcea și Paulina îi întovărăși o parte din drum. Notarul întrase ostenit în iatac, uitând pe cei doi, ce se înapoiau împingând ușor portița grădinei.

Noaptea năvălea.

Un vânticel liniștit, încărcat de răcoarea unor ploi de prin alte locuri, scutura frunzele, aducea de devale, din luncă, un miros ascuțit de trifoi crud.

Pășeau strânși unul în altul, înfiorați de adierea răcoroasă, șoptindu-și întretăiat în urechi, căzând în iarbă ca un fruct copt și uitat prea mult pe creangă.

Luna cernea mereu, mereu, razele de argint topit, peste tot și toate...

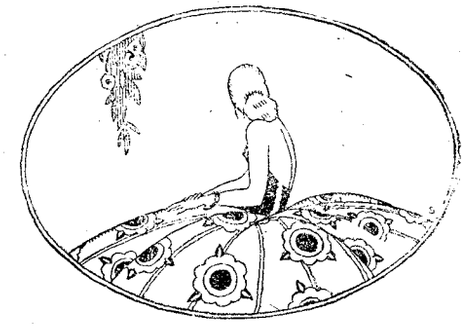

I A R N Ă

Iarna și a 'nceput domnia.
Roiu de fulgi căzură 'n zori,
Chiotind de bucurie.
Peste veștedele flori.

Nouri poposesc pe creste,
Iar la stâna de pe Grui,
Trist se leagănă o tidvă
Prinsă 'n gardină de-un cui.

Urlă crivățul sălbatic,
Tot cuprinsu-i un pustiu;
Codru 'ntinde albe brațe,
Goale, 'n largul argintiu.

Speriată o căprioară
S'a oprit sub fagii groși,
Pe când stropi de rouă 'nghiață,
Prinși în ochii ei frumoși!...

I. Gr. Marin- Slujeru

Opera poetică a lui Lucian Blaga

Tulburarea Apelor

(dramă)

de ION BREAZU

Dela *Zamolxe* la *Tulburarea Apelor* suntem în evoluţie de lărgire şi adâncire a experienţei sufleteşti. Gama psihică este, de astă dată, mult mai variată; găsim aci suflete cu liniile simple, cu apele liniştite, împăcate cu ele, alături de altele învolburate de pasiuni, ale căror ecouri se simt până'n adâncul sângelui; fiinţe iluminate de revelaţii mistice, cari se încuibă în conştiinţă cu încăpăţinarea credinţei — aşa cum îl cunoaştem pe profetul trac, — alături de altele nevinovate şi sburdalnice ca mieii lui Pan. Intre aceste suflete e şi atingere liniştită, de toate zilele, dar e mai ales multă, multă încleştare dramatică interioară. Conflictul se rezoalvă *în sufletul* eroului prin revelaţia pe care o credinţă nouă o produce. Simbolica se ridică şi de astă dată, purtând în interiorul ei *o luptă de conştiinţă* de o valoare etern omenească, sau o singură faţă a personalităţii omeneşti. Ritmul expresiei vibrează dela unde abia perceptibile până la furtunatice învolburări sufleteşti pe deasupra cărora fâlfâie misterul sau extazul.

Drama se petrece în veacul al XVI-lea într'unul din satele de munte din jurul Sibiiului. Pe la mijlocul acelui veac, apele liniştite ale ortodoxiei noastre au fost tulburate de undele îndepărtate ale vântului reformaţiunii, care bântuiă în întreaga Europă. Credinţa iluminatului dela Wittenberg aduceà în dogmatica seacă a scolasticii — prea apropiată de cer şi prea îndepărtată de pământ, pentruca omul să-şi simtă fiinţa întreagă încercuită de ea — o nouă valorificare a persoanei omeneşti. Luther a reîntrodus credinţa în *sângele* omenesc, din care biserica a scos-o.

Peste plaiurile noastre ortodoxia stăpâneà cu aceeaş autoritate de dogmă. In ea sufletele simple ale ţăranilor noştri se simţeau împăcate cu întrebările mari ale vieţii.

In vârtejul reformaţiunii trebuie să fi fost prinse însă, şi câteva dintre oile credincioase ale turmei ortodoxe. Prea ademenitor erà acest vârtej, prea mult *omenesc* erà în el pentruca să fiarbă aci, în apropierea noastră, fără ca să ne clintească.

O ademenire a fost „Catechismul Luteran" dela 1544, tălmăcit pe limba ciobanilor „valahi", poate chiar de vre-un preot ortodox.

Evenimentul acesta are o importanţă sufletească cu mult mai mare decât i-se atribuie. In mijlocul ţăranilor, cu sufletele mai mult vrăjite de dogmele ortodoxe, decât pătrunse de înţelesul lor, apare deodată o carte, care vorbeşte despre tainele mari în limba lor şi care le dă acestor suflete dreptul, să umple aceste taine din interiorul lor, să şi le aproprie mai mult de trupul lor chiar. Dar puterea ortodoxiei a fost prea mare pentruca apele să fi rămas mult timp „tulburate"...

In jurul acestei întâmplări religioase de pe pământul nostru se brodează şi drama poetului.

Popa unui sat de munte e ademenit de lumina plină de vrajă trupească a noii credinţe:

„Lumina înaltă,
lumina sălbatică,
lumina din Wittenberg
pătrundă în stânile acestor plaiuri străvechi.
Rouă nouă să cadă
pe creştetul blânzilor munţi.
Oameni cu sufletul slobod.
oameni cu lutul slobod — să crească pe poteci,
rumeni ca florile, deschişi ca florile,
tăcuţi ca florile"

(p. 12—13)

In mrejele acestei credinţe e ademenit de Nona, o călugăriţă franciscană, plină de toate ademenirile sângelui.

Sătenii aşteaptă dela Popă biserică nouă; acesta e cufundat însă în cărţi şi'n patima pentru Nona. Pe copilul său Radu îl trimite la învăţătura alchimistului Wolf din Sibiu; iar sătenilor are îndrăzneala să le *tălmăcească* evanghelia:

„Omul cu cercel

Ne-ai luminat, Părinte, e-adevărat,
dar legea e veche.
Ne-ai luminat aşà de mult
că azi nu mai ştim ce e de Dumnezeu lăsat
Şi ce e dela dracu".

(p. 18)

Atâta ni-se anunţă în „Preludiu"... Cu episodul al II-lea, „Fiica Pământului", întrăm în freamătul puternic al dramei. Deodată cu aerul proaspăt al dimineţii soseşte la Popa, pe care zorile l-au găsit chinuit de îndoieli, Nona, cu întreg cortejul ei de ispite. Ea poartă căciulă ciobănească şi cojoc de oaie, iar dacă i-se desprinde de pe umeri cojocul „rămâne îmbrăcată numai într'o mătasă roşie lipită de trup aşà ca să se vadă toată frumseţea, cum albastrul străveziu se lipeşte de cer ca să se vadă întreaga boltitură" (p. 24). In noaptea aceea ea jucase un mister despre căderea îngerilor din cer, în care erà una din „Fiicele Pământului". Ea se bucură când Popa îi spune că întârzie clădirea bisericii, atât de mult aşteptată de credincioşii lui şi că a tălmăcit catechismul luteran. Pentru aceste fapte ea-i promite scaunul de episcop al Românilor luterani. Popa, care aşteptase dela noua credinţă mai mult gând decât „păşuni grase", rămâne în îndoială. Dar ademenirile Ficii Pământului îl prind iarăş în vârtejul lor. Când sângele îi fierbe mai tare, atunci Nona se închide în odaia vecină, iar popa îşi stâmpără patima aprinsă, lovind fără milă în Moşneagul care întră. Acest Moşneag este un mistic iluminat care pentru credinţa lui, — despre care vom vorbi mai târziu — a fost considerat eretic şi închis. El primeşte loviturile cu resemnare de Crist, ceeace îl stâmpără pe învolburatul Popă.

Episodul al III lea „Moaştele" se petrece în curtea popii. Pe prispa casei Moşneagul şi preoteasa Patrasia, cu sufletul simplu şi împăcat cu sine — deapănă. Acestui suflet în care nici-o întrebare de dincolo de lume nu şi-a înfipt ancora, Moşneagul îl destăinue credinţa lui, „meteahna" lui din naştere. Pentru el Isus, Bunul, nu s'a închis în ceruri după marea lui jertfă, ci s'a coborât în toate tainele naturii. Bunătatea Lui o vede în zâmbetul florilor; jertfa lui se continuă în fiecare moarte din natură:

„Isus e peatră,
Isus e muntele:
totdeauna lângă noi isvor limpede şi mut,
totdeauna lângă noi nesfârşire de lut.
Fără cuvinte cum a fost pe cruce
Isus înfloreşte în cireşi
şi rod se face pentru copiii săraci
Din flori îl adie vântul peste morminte;
el pătimeşte în glie şi pom
o răstignire e în fiecare om
Şi unde priveşti Isus moare şi'nvie" (p. 69).

In timpul acesta soseşte omul trimis la Sfântul Munte, după moaşte pentru biserica nouă. Tot satul aleargă la Popă cu vestea cea bună. Roscolind moaştele, acesta le gă-

seşte — de câne, şi-şi descarcă „furia vicleană“ pe aducătorul lor şi pe săteni. Oamenii se împrăştie îngrijorati de „boala“ popii. Câtorva dintre cei rămaşi în urmă, „Omul cu cercel în ureche“, — personagiu sceptic şi ironic, asemănător cu „Ghebosul“ din *Zamolxe*, — le spune că ar fi văzut pe dracul însuşi ieşind pe fereastra Popii zărise, probabil pe Nona, în haina ei roşie, în dimineata aceea când i-a scăpat părintelui.

Episodul care urmează ne duce într'alt mediu. Suntem în camera gotică a alchimistului Wolf din Sibiu, care rosteşte formule magice pentruca să-i reuşească transformarea în aur a elementelor. La el vine Nona, Doctor Universalis şi Maler. Toţi plănuesc urcarea noii credinţe în munţii Valachilor. Numai braţele vânjoase ale acestora ar fi în stare să-i apere de mercenarii catolicii, cari îi ameninţă. Dar oamenii aceştia comozi, perduţi în silogisme scolastice nu îndrăznesc să plece între ciobani, cu catechismul tălmăcit şi tipărit de Maler. Nona promite să facă ea această faptă. Intre sufletele acestea atât de absente, Radu, feciorul popii, este un şivoiu de munte, care se rostogoleşte sglobiu şi sălbatic printre nepăsarea stâncilor.

După „Intermezzo“-ul acesta liniştit şi luminat de umorul strengăresc al lui Radu, întrăm iarăş în fierberea dramei. Povestea episodului care urmează, „Clopotele“, e scurtă. La popa, care aşteaptă pe Nona în stână, în noaptea răcoroasă de toamna, Fiica Pământului vine iarăş cu toată ispitele ei. Ea îl convinge să aprindă biserica ridicată de curând, ale cărei clopote cântă în munţi:

Nona

„Cupa celor o sută de fericiri păcătoase
ţi-o aduc.
Ca un fruct copt mă smulg
din crengile nopţii
pentru mâinile tale aspre.
Tu eşti sărac
nu mă doreşti?
Ia-mă! Sfârtică-mă.
Fiica pământului sunt
pentru tine pământul mi-l desfac.
Nu lăsa clipa din palme să-ţi curgă;
Am suflet şi eu, dar numai adânc
în amieze de noapte
atunci mi-l adun de snb cer
cum florile roua şi adună.
Ţi-l dau ţie — chinuitule sub lună;
neacă-ţi în el turburatul tău rost!
O, şi trupul ţi-l dau
calcă-l, sdrobeşte-l!
Vei fi stăpân singur, înalt,
peste minunea ce-am fost
peste minunea ce sunt,
dar odată te vreau
nebun şi slobod şi cald:
aprinde-ţi altarul“! (pp. 136—137).

Ultimul episod, „Isus Pământul“, se petrece în casa popii, luminată din afară de flacările bisericii aprinse. „Inima de aur“ a bisericii, potirul, a fost salvat de Moşneag. Popa, care vrea să-şi ducă până la capăt „haiducia“ lui în cele sfinte, acuză pe bătrânul cu sufletul iluminat, de sacrilegiul încendierii lăcaşului sfânt. Fascinat de măreţia martirajului care l-ar suferi prin moartea sa nevinovată, acesta ia asupra sa îngrozitorul păcat. Sătenii înfuriaţi îl şi omoară. Străfulgerarea de sfânt a jertfei Moşneagului îl iluminează şi pe Popă. Sufletul lui chinuit de îndoeli s'a vindecat:

„Pământ m'am văzut — vreau să îngenunchez lângă el.
Nu e nimeni aici — să cânte?
„Isus e Dumnezeul-miel,
Isus e glie şi om,
Isus e copac“.
. . . . . .
. . . . . .
In lume vreau să mă altoesc
pe toate crengile.
Paseri răsună
şi paşii mei cântă spre zările ce se desfac.
Pe-aici prin uşa aceasta ies din mine
— *om fără nume* — viu — şi sărac —
. . . . . .
De mult un vârtej
mi-a pustiit sângele.
Acum dimineata s'apropie de pământ
cu linişte“.
(pp. 164—165)

Trecerea prin sângele lui a ispitei Fiicei Pământului i-a rămas ca o amintire îndepărtată. Intre el, cel chinuit de ademenirile Nonei, dornic de „haiducie cu duhul“ şi noua lui stare sufletească — i-se pare o prăpastie de-un veac. Când Radu îi aduce, plângând, vestea despre prinderea Nonei de către ciobani, el rosteşte cântecul ultim, de adio:

„Rămas bun domnişoară Nona,
undeva te-au asvârlit în flacări. —
Şi paserile cerului au înebunit
de tămâia cărnei tale.
Ai tulburat apele: sufletul renaşte sănătos.
Somn potolit domnişoară Nona,
somnul de floare nebună
vânt blând să ţi-l împrăştie pe pământ...
Fără durere rămân — şi nu mai strig —
(p. 161).

El pleacă în lume să *se dea* altora, în urma lui răsună plânsul Patrasiei, care a înţeles ceva din minunea petrecută în sufletul bărbatului ei — „aici s'a întâmplat ceva ca în altar când vinul se schimbă în sânge de Dumnezeu“ —; şi a lui Radu, care sperează totuşi că domnişoara Nona a scăpat, pentrucă: „ştia să râdă atât de frumos“. In sângele lui tânăr încep să mijească ademenirile Fiicei Pământului.

Acestea sunt liniile exterioare ale acţiunii. Ele par simple ca liniile prin care „Ţăranul zugrav“ din *In marea trecere* închipuia tainele mari. Dar în interiorul lor se frământă suflete şi patimi, se încheagă simboluri pline de o poezie aspră, ca sufletul istoric al naţiei de pe aceste plaiuri.

Dar despre toate acestea — în numărul viitor.

Notă: In numărul trecut s'au strecurat două greşeli de tipar regretabile. Dau rectificarea lor pentruca cetitorii, îndeosebi cei cari nu cunosc opera poetului, să poată înţelege fraza: La pagina 114, col. II. în citatul dela mijloc, în loc de *Porunci* să se citească: *Prunci*; iar la pagina 114, col. I., rândul 13, de sus în jos, în locde *procesului* să se citească: *poemului*. I. B.

DĂRI DE SEAMĂ

VADUL HOŢILOR

Roman — de Vasile Savel

Titlul romantic al cărţii dlui Savel îţi evocă în minte cărţile dragi ale copilăriei, când povestea vieţii lui Tunsu Haiducul sau lancu Jianul pitită pe subt bănci, se ascundea sfioasă între scoarţele plicticoaselor cărţi de şcoală. Inainte de-a o răsfoi, te aştepţi parcă să se zugrăvească în dosul literelor mărunte un tainic miez de noapte, scăldat în apă bălaie de lună, la marginea unei poieni, iar din pânza umbrelor tăcute de-odată cu chiotul voinicesc, să isbucnească în salt jucăuş de armăsar răsfăţat, haiducul vremurilor patriarhale cu pletele strălucitoare răsfirate până pe umerii largi şi cu ochii cari se întrec în schinteiere cu jarul pietrelor scumpe ţintuite pe armele dela brâu. In dosul titlului simţi parcă tropot de copite, zăngănit de săbii, şuier clocotitor de voinic şi întregul echou al literaturii haiduceşti de-acum un sfert de veac. Cele dintâi rânduri vin însă să te desmintă. Acţiunea se petrece în timpul războiului mondial, iar vremurile moderne nu mai sunt potrivite „haiducitului“ de codru. Haiducia

ca orice lucru omenesc, cu trecerea vremii s'a metamorfozat în hoție ordinară, iar hoția nu se face azi în codru, ci în mizul orașelor, ziua plină în oficiile statului și se săvârșește cu zâmbetul pe buze. Cartea dlui Savel își împletește astfel acțiunea în lumea banală și plictisitoare până la exasperare a unui orășel de graniță, între militari și civili, a căror viață până la izbucnirea războiului, oscilează între aperitivele sgomotoase și partidele încordate de cărți. In prefața care încearcă să schițeze în mod confuz, procesul de evoluție al culturii noastre — și a cărei rost nu-l vedem — dl Savel vorbind despre artă și ideal, cu dragostea părintelui pentru pruncul său sufletesc, declară despre cartea dsale: „Sunt atâtea vieți cari se agită și trăiesc în cartea pe care o prezint astăzi cetitorului" și „din adâncul prăpastiei, am făcut să strălucească în această care o rază de ideal", — lucruri pe cari vom căuta să le verificăm.

Dacă într'o nuvelă sau roman psihologic chiar, rezumarea subiectului nu întimpină prea mari greutăți, „Vadul hoților" din pricina caracterului său de cronică aproape fidelă a realității, nu poate fi rezumat în câteva rânduri. Ș'apoi autorul, vrând să contureze înainte de toate aspectele unui moment social, în afară de subiectele secundare ale episoadelor cari reliefează câte-un tip caracteristic momentului, nu s'a prea îngrijit să conducă și firul roșu al unui subiect principal în jurul căruia să se grupeze episoadele ca întregiri. De-aceea nici nu vom încerca să dăm rezumatul cărții. Altfel, ar însemna să luăm capitol de capitol înregistrarea unui colț de viață zugrăvit într'o acțiune sinuoasă și disparată, în care doar personagiile rămân aceleași, fără a se grupa în jurul unui subiect unitar și distinct. Fondul comun care deși apare numai în dosul acțiunilor fragmentate, totuși îndeplinește rolul de osatură al materialului amorf și cam prolix, e răutatea și mișelia omenească, al cărei fluid colcăie parcă de-odată cu sângele în vinele tuturor personagiilor. Oamenii cari împletesc mersul întâmplărilor acestui colț de viață, sunt tot atâtea cioburi de oglindă, din cari îți rânjește diabolic răutatea omenească deslănțuită, tot atâtea ferestre deschise în dosul cărora curge otrăvitoare, noaptea păcatului și a mișeliei. Stropul de cinste închegat în figura polițaiului, „nenea Iancu", e strivit nu numai de valul imens al necinstei, dar și de lașitatea lui însuși de-a lupta cu mediul. Prea multă răutate, prea multă mișelie! e strigătul pe care-l înăbuși în tine, după ce-ai închis și foaia din urmă a cărții.

Dela început chiar, suntem introduși în casa unei oarecari doamne Calipso, care în intervalul celor 160 pagini nu are decât trei amanți de inimă, pe lângă încornoratu-i de bărbat. Instinctul orb e singura ei călăuză în viață. David, amantul dintâiu, personagiu misterios, care alăturea de Calipso apare mai des în paginele cărții, e tipul omului practic, pescuitor în tulbure. Contrabandist „en gros" în epoca neutralității, în timpul războiului ajunge mare furnizor al armatei, pe care o hrănește cu „mazăre și porumb stricat". La fel și celelalte personagii. Dar nu numai în lumea bună e așa. In pătura mijlocie și chiar în cea de jos, lucrurile își iau acelaș mers normal pentru vremurile de anormalitate. Scenele dintre subcomisarii Rățoi și Ciocan și Leizăr Cămătarul, pe lângă altele multe, sunt mărturii convingătoare.

La început prin comerțul de contrabandă din epoca neutralității, luat în sens mai aproape de concret, „Vadul hoților" e reprezentat prin orășelul de graniță B, unde se petrece acțiunea. Cum lucrurile se desfășoară, această împărechiere haiducească de cuvinte își lărgește semnificația. Așezat în alvia vremii, „Vadul hoților" din însemnarea lui spațială devine un simbol larg, abstractizându-și înțelesul. Războiul însuși, pentru lumea din dosul frontului are aspectul unui uriaș, „vad al hoților". Astfel cartea dlui Savel e un colț din icoana părții negative a sufletului uman și chiar un document al vremii.

Materialul adunat în cursul unei lungi observații, în artă numai atunci interesează, când e turnat într'o formă artistică și când simți că l-a frământat sufletul unui creator. Căci materialul din care un artist își făurește opera, e numai cea ce în creația biblică a fost lutul pentru Dzeu. Prin tehnica ei, cartea dlui Savel are mai mult aspectul unei cronici decât al unui roman. Scenele — uneori fără prea mare legătură — sunt de aceeași intensitate și de acelaș interes. Lipsit de arhitectonica interioară a romanului cu acțiune unitară, distinctă și cu desnodământ care să reiese cu necesitate organică din însași desfășurarea faptelor, „Vadul hoților" e cronica unui bun observator al societății, având pagini cari se ridică de-asupra comunului, dar nu e roman. Epilogul care aduce într'o desfășurare aproape cinematografică câte-o precizare pentru fiecare personagiu, e dovadă că în cursul cărții e încrestarea pe răboj a evenimentelor așa cum s'au petrecut, fără o gradare și fără o integrare a lor în cadrele unui subiect. Pagina cu care începe romanul, are legătură organică numai cu epilogul. Tot ce se petrece între început și epilog, e pare că numai retrăirea amintirilor lângă un pahar de bere. De-aceea personagiile nu trăiesc o viață aparte și nu le vedem afirmându-se viguros în lumea lor, ci sunt prezentate și descrise palid de un povestitor abstract care începând cu cap. II. nu se mai amestecă între ele. Conflictele sufletești sunt evitate, în schimb comentariile abundă. Lipsit de viziunea unitară a întregului, „Vadul hoților" are observația justă și precisă a amănuntului nu însă și alegerea lui. Limba corectă și în general neridicată de-asupra comunului, deși alunecă uneori în propoziții ca: „o purtam cu *mine*, în mintea *mea* și-*mi venia* să *râd* de această situație ciudată", are și realizări superioare. Descrierea sosirii răniților, pe cari autorul îi învăluie în căldura unei cuceritoare iubiri de oameni, frumoasă și evocatoare, are adânci rezonanțe sufletești, cu toată simplitatea ei:

„Apoi au început a scobori răniți cu capul învălit în pânză albă pătată de sânge, răniți cu mâinile ținute în eșarfe, figuri uscate, cu barba și mustățile crescute sălbatic pe pelița obrazului galbenă ori vânătă. Părea că nu se mai isprăvesc așa de mulți erau și toți tăceau privind aiuriți... Apoi au scoborât bolnavii cu privirile rătăcitoare, cu buzele arse de friguri, îmbrăcați în mântăluțele lor subțiri și înegrite, purtând în cap capelele trase peste ochi și în picioare bocanci fără talpă, ca să se așeze în front după cum poruncise comandantul militar al gării.. Pe urmă, ca dintr'un mormânt, au fost scoși din negrele vagoane morții, parcă trenul acela, ar fi fost un cimitir pe șine. Și morții nu vorbeau, nu auzeau ce se petrece în jurul lor, nu le era frig și nu-i mai durea nimic acuma. Și cum stăteau întinși cu fața în sus, la rând, pe pământul ce-i aștepta să-i învelească pentru veșnicie, păreau că îndeamnă să privim bolta cerului sub care se adăpostește toată lumea.

Lumea de femei și de copii a îngenunchiat lângă zaplazul de lângă gară și ochii s'au umezit"...

La fel de tulburătoare partea a

4-a din cap. IV. cu dureroasele comentarii ale căpitanului nebun.

Fără caractere de roman, aşa cum îl prezintă autorul, dar cu observaţia de amănunt proprie cronicei, „Vadul hoţilor", care prinde cam disparat icoana vieţii din dosul frontului, aduce material bogat pentru închegarea unui codru social. In dosul formelor lipseşte însă viaţa intensă.

Teofil Bugnariu

CRONICA DRAMATICĂ

MADAME SANS-GÊNE

Comedie în trei acte şi un prolog de *V. Sardou* şi *E. Moreau*, trad. de *Sică Alexandrescu*

In istoria literaturii franceze Victorien Sardou, alături de talentele mari în comedie ale lui Augier şi Dumas-Fils, e trecut ca un „meşteşugar care speculează vulgaritatea intelectuală şi morală a publicului său, fără a da alt scop artei sale decât acela de-a umplea sala de-o sută sau două sute ori". Astfel toată literatura dramatică atât de bogată alui Sardou, e apăsată de blestemul de-a fi fost creată numai şi numai pentru succesul momentului care aduce apoi cu sine grăsimea răsplatei sau a câştigului material. Comediile sale împletite din momente extraordinar de dibace, din şiretlicuri amuzante şi alte mijloace producătoare de efecte uşoare, sunt privite ca nişte lucrări fără nici un interes estetic şi sunt considerate ca neavând a face nimic cu arta adevărată. Prin patetismul său în teatru şi prin succesul netăgăduit al pieselor sale, cazul lui Sardou a fost în literatura franceză — păstrând proporţiile, — cam ceea ce în literatura noastră actuală e cazul dlui Victor Eftimiu. Lăudat de unii şi ridicat până la treapta de geniu universal, de alţii a fost hulit şi redus la simplu meşteşugar dibaciu, care pipăind pulsul artistic al majorităţii publicului, a ştiut să confecţioneze cu mijloace ieftine de şiretlicuri, de tirade patetice şi vervă amuzantă, comedii cari au smuls ropote de aplauze şi succese materiale nemeritate. Exagerare e fără îndoială şi de o parte şi de alta.

Drumul adevărat însă, ca în atâtea alte împrejurări când se exagerează pozitiv de unii, negativ de alţii, e drumul de mijloc. Alături de partea spumoasă a patetismului, a trucurilor sau a efectelor uşoare, piesele lui Victorien Sardou au şi caractere durabile de artă. Tehnică studiată, după care se face alegerea destul de riguroasă a momentelor acţiunii, nerv bogat de acţiune limpede, momente puternice de analiză psihologică chiar, şi juste zugrăviri de epoci şi de tipuri sociale, iată unele din părţile reprezentative ale talentului lui Sardou. Faţă de acestea se evidenţiază apoi părţile negative cari caută efectele uşoare, ca: tiradele sau mai bine zis trecătoarele lecţii de morală pe cari câte-un personagiu ţine să le declame depe scenă în faţa publicului care ascultă extaziat, apoi satira vulgară şi în fine elementele de farsă cari sunt şi ele dibaciu întrebuinţate.

Madame Sans-Gêne, comedia prezentată în ultima premieră a teatrului nostru, e o exemplificare a notelor caracteristice arătate mai înainte din piesele lui Sardou. Atât elementelele tari cât şi cele şubrede, sunt uşor de observat şi de apreciat în justa lor valoare. Dacă momentele prologului plin de nerv, de interes şi captivant prin tumultul revoluţionar, sau cele ale scenei când Napoleon prinde pe contele de Neipperg noaptea în faţa uşei împărătesei Maria Luiza, etc., sunt dintre elementele de durabilitate ale piesei, în discursul patriotico-democrat pe care-l strigă ditirambic în faţa lui Napoleon, spălătoreasa Caterina, ajunsă „ducesă de Danzig" sau în lecţia de etichetă protocolară pe care aceeaş, „ducesă" o ia dela un profesor de dans, se observă şi partea de succes ieftin.

Subiectul întrerupt în cursul său de trecerea anilor de revoluţie şi acelor imediat următori lor, se brodează interesant şi cuceritor chiar. Prologul se petrece în plină fierbere revoluţionară. Din atelierul de spălătorie al Catherinei Hubscher, lumea emoţionată, când cuprinsă de frigurile desperării când ridicată pe aripa elanului revoluţionar, priveşte la atacul îndreptat de „patrioţi" împotriva Tuilleriilor. Un oarecare fricos Fouché, dar care e cu atât mai tare în discursuri şi şiretlicuri, priveşte şi el de-aici desfăşurarea lucrurilor. Când aude că Tuilleriile au căzut, în râsul lumii se duce şi el să pescuiască în tulbure. Lumea aleargă întru întâmpinarea „patrioţilor". Atunci apare rănit în casa spălătoresei contele de Neipperg pe care din milă, Catherina îl ascunde. Sosesc şi câţiva patrioţi în frunte cu sergentul Lefèbre, amantul Catherinei. Acesta după ce se convinge de credinţa Catherinei, îl salvează pe Neipperg. Până aici prologul. In cele 3 acte suntem duşi într'o altă lume: lumea nouei nobilimi răsărite prin vrednicie din stratul viguros al poporului. Catherina e nevasta lui Lefèbre care a ajuns mareşal şi duce de Danzig. Napoleon Bonaparte, fostul căpitan sărac, care nu şi-a plătit datoria pentru rufe Catherinei, acum e împărat. Prin caracterul ei, Catherina care şi subt titlul şi haina de ducesă, rămâne tot spălătoreasă, e obiectul glumelor curţii. Napoleon vrea s'o despartă de Lefèbre. Lefèbre resistă, iar când Catherina îi spune că a fost pe toate fronturile ca vivandieră, etc., Napoleon renunţă la planul său. In acest timp Fouchè, prin isteţimea sa a ajuns şi el duce, ba chiar şi ministru. Contele de Neipperg bănuit de Napoleon ca amantul împărătesei, exilat fiind, înainte de-a plecà e prins în faţa uşei acesteia şi condamnat la moarte. Impăratul însă află nevinovăţia soţiei sale şi-i pare rău de ce-a făcut. Şiretul Fouchè spune atunci că el ştiind aceasta l-a făcut scăpat pe Neipperg, şi prin aceasta ajunge iar ministru al poliţiei. Cortina cade pe o împăcare şi-o mulţumire generală.

Inpunătoare prin pathos, prin tumult şi prin îndrăsneală, comedia în care vedem o întreagă transformare socială provocată de Napoleon, unde „Madama Sans-Gene" din simplă spălătoreasă ajunge ducesă, a avut succes răsunător pe scenele unde s'a jucat. Pe scena naţionalului nostru, prin interpretarea superioară a personagiilor principale şi mai mult decât mulţumitoare a ansamblului, şi în deosebi prin montarea artistică şi măreaţă până în amănunţimi, a dlui Sică Alexandrescu, care de alt fel a şi tradus piesa, „Madame Sans Gâne" s'a bucurat de o primire caldă. Naturală atât în destoiniciile cât şi în stângăciile eroinei titulare, dna *Olimpia Bârsan* a stârnit ropote de aplauze din sala care deşi avea concurenţa trupei lui Tănase, a fost mulţumitor populată,

Dl Voicu ne-a dat un Napoleon care deşi poate prea tânăr şi cam redus în proporţii, a fost plin de energie, de voinţă hotărâtă şi de nerv. Gestul scurt dar aspru, caracterul milităresc dus până la absurd chiar, masca îndestul de reuşită, au contribuit mult la redarea stărilor sufleteşti. Demn şi masiv dl *Psatta* în Lefèbre. Şret în gest, vorbă şi mimică, dl *Neamţu-Olonel*. Reuşit conturat contele Neipperg al dlui *Dimitriu*, precum şi Regina Neapolului a drei *Cronvald* Ansamblul integrat firesc şi fericit în mersul general. Prin montarea fastuoasă şi prin interpretarea fericită, „Madame Sans-Gene" e şi ea un succes al stagiunei actuale. Ceeace arată, că la teatrul nostru se munceşte serios şi bine.

Teofil Bugnariu

FLORI DE-O ZI

Premiile S. S. R. — Pe chestiunea „trierii" unor membri despre care am pomenit într'unul din numerele trecute, în sânul doct al societăţii Scriitorilor Români s'au produs oarecari frământări şi neînţelegeri lăuntrice. Premiile cari s'au împărţit apoi cu mâna largă între membrii S. S. R. şi în special între cei din comitet, au venit însă împăciuitoare ca porumbeii aducători ai ramurilor de măslin. Spiritele s'au liniştit şi lumea a rămas împăcată. Revistele singure doar mai stăruiesc în chestiunea acestor premieri. Noi nu vom discuta aici nici valoarea operelor premiate şi nici împrejurările în cari s'a făcut premierea. Anul acesta se pare că s'a respectat mai mult decât altă dată criteriul estetic. Un lucru însă pe care nimeni nu l-a atins cu ocazia acestor premii, credem că merită să fie arătat. S'au premiat anume de către o societate de *scriitori* — deci după toate probabilităţile oameni de gust, — opere şi mai bune şi mai slabe. Cu prilejul acesta nici nu s'a pomenit însă măcar numele unuia dintre cei mai originali şi mai productivi scriitori români: *Lucian Blaga*. Dacă arta subtilă, limba viguroasă şi stilul atât de sugestiv al acestui scriitor nu au fost înţelese şi preţuite în dreapta lor valoare nici de către oameni cari o puteau face, ce să mai vorbim atunci de succesele celor cari exploatează slăbiciunea publicului? Poezia înaltă şi plină de gând a lui Lucian Blaga, merită o mai adânc înţelegere din partea elitei intelectuale a scriitorilor noştri. Sau să fie oare o ocolire voită? Noi credem că premiile pe cari scriitorii le împart confraţilor lor nu trebue să curgă pe acelaş drum al popularităţii unei opere, ci să ţintească spre cărţile cari dacă nu au aureola trecătoare a succesului de librărie, — au în schimb aureola nepieritoare a artei adevărate. Cel puţin între scriitori, *aşà* ar trebui să se întâmple...

*

Sărbătorirea d-lui Al. Lapedatu. — Fără a cădea în extreme ditirambice, intelectualitatea de elită a capitalei a sărbătorit pe dl Al. Lapedatu, Ministrul Cultelor şi al Artelor, pentru rodnica activitate în ogorul culturii româneşti — deci pentru o muncă împlinită, nu pentru un început promiţător, dar firesc, nesigur. Rând pe rând reprezentanţii ziaristicei, ai Teatrului, ai Scriitorimii române şi-au spus răspicat cuvântul, ridicându se deasupra mocirlei politice, vorbind despre un „mai mult decât ministru, un suflet frumos şi bun". S'au subliniat două chestiuni: premiile literare, cari au răsplătit just, pe cei în drept, şi: presa ardeleană, basarabeană şi bucovineană care tânjeşte „îngrijorător." In acest sens e îmbucurătoare vestea înfiinţării unui ziar românesc la Cluj, în metropola Ardealului, care, trecând peste consideraţii egoiste, va fi expresia necesităţilor culturale şi politice locale, — sub conducera dlui Alex. Lapedatu.

Mai este de relevat un fapt. Cu acest prilej s'au dăruit din partea Ministerului Cultelor şi al Artelor 50000 de lei pentru monumentul lui Eminescu. Este prima donaţie „în stil mare" a oficialităţii, şi n'ar fi detestabil dacă ar fi luată ca exemplu şi urmată. Era nevoie de primul gest. Acum s'a făcut; şi „mai bine mai târziu decât niciodată".

*

Chestiunea shakespeariană. — Societatea Femeilor Ortodoxe îmbrăţişează domenii tot mai vaste. Conferinţele ce se ţin în cadrele acestei societăţi tratează probleme foarte variate: dela chestiuni pur sociale la exegeză biblică modernă, dela aspecte pregnante ale creştinismului la figuri mari ale istoriei, ale umanităţii. Conferinţa ţinută de dna Marioara Şerban: *Chestiunea shakespeariană* — în faţa unui numeros public, care dovedeşte astfel interesul pentru asemenea popularizări — face parte din ultima categorie.

Shakespeare e un Proteu al istoriei: ia forme multiple, după epoci. Fiecare epocă îşi are stilizat unul. De fapt, dela romantism, a început să ia forme definite. Şi se continuă şi astăzi, deşi, pentru public, nu e importantă biografia, ci opera. Dacă ar lipsi numele autorului, n'ar fi pacoste mare, dar dacă ar lipsi opera, literatura universală ar fi ciuntită de o columnă a ei.

„Chestiunea" shakespeariană constă în identificarea autorului lui „Hamlet", „Romeo şi Julieta", „Visul unei nopţi de vară", etc. Până acum se vârâse în posesiunea celui mai mare dramaturg al timpurilor Bacon mai cu seamă. Acuma A. Le Franc, dela Collège de France încearcă să demonstre că autorul pieselor lui Shakespeare (în ciuda oricăror demonstraţii, nu se vor numi piesele... cutărui avid de glorie!) ar fi un oarecare conte Darby, sau Staudley. Cine ştie ce echivocuri vor fi dat la îndemâna celor experţi şi o „critică shakespeariană". Acest lucru nu l-a făcut conferenţiara; sub acest rapot, conferinţa nu a fost perfectă. Dsa s'a arătat prea frapată de noutatea, şi poate, argumentaţia lansatorului acestei teorii, ca un copil în faţa unei potemkiade, fără a cunoaşte ce e după pânză.

*

Evoluţia artelor e foarte lentă şi înaintează paralel cu educaţia simţurilor omeneşti. In muzică, dela tetracordul primei lire a Grecilor a trebuit un mileniu până la sistemul dublei octave. Filologul german Geiger, plecând dela faptul, desvelit de Gladstone, că multe colori nu sunt numite în poemele homerice, arată că albastrul nu se găseşte deloc în cărţile cele mai vechi ale Perşilor, nici în Zendavesta, nici în Biblie, nici în Homer şi ajunse la conclusia că oamenii de atunci nu aveau facultatea de a percepe colorile albastru şi violet. In natură există, după presupuneri raţionale, o infinitate de lumini şi de sunete pe cari încă nu le percepem, dar pe cari le vom percepe atunci când organele noastre mai evoluate şi mai rafinate vor fi în stare să le vadă şi să le simtă. E sigur că omul de astăzi vede şi simte cu mult mai mult decât văzuse şi simţise omul antichităţii. După savantul numit mai sus pe timpul Vedelor, la 1500 înainte de Christos, albastrul şi

violetul nu erau încă percepute, iar verdele începeà abia să apară şi numai roşul, portocaliul şi galbenul erau colori perfect distincte. In musică este o dovadă convingătoare progresiva şi lenta educaţie a urechei în „consonanţe": la Greci erà considerată disonantă şi „terţa majoră", care apoi în Evul Mediu fù stimată ca arhi-consonantă, în vreme ce erà considerată disonantă quarta, în care urechea modernă, acum obicinuită cu toate întervalele scării diatonice, nu mai găseşte nicio disonanţă. Riemann a fost primul care ne-a făcut cunoscut, cu privire la percepţia tonalităţii, cumcă Arabii şi Perşii, prin rafinamentul urechii lor, ştiau să aprecieze a treia parte a tonului. Acuma ne putem închipui că educaţia evolutivă a organului auditiv ne va puteà face accesibili la sensaţii armonice noi. (După revista italiană *Marzocco).*

*

Revistele Craiovei. — Suflul de puternică primenire literară, care a învăluit deodată o seamă din revistele noastre, dând viaţă unora, crezute pentru veci adormite, sau suprimând pecetea artei adevărate altora al căror răsuflet ieşia ca dintr'un piept de tuberculos — se resimte viu şi în vechile creaţii ale Craiovei: „Ramuri" şi „Năzuinţa."

Răsfoind numărul apărut din Ramuri, cu îmbrăcămintea-i de carton, te simţi pătruns în plin de crezul ce-i stă la bază. Mânată de aceleaşi credinţe — evoluţie cu rădăcinile înfipte în trecut — prin bogata viaţă ce respiră, ştie să le imprime strălucirea izbitoare a lucrurilor nouă.

Vezi reînviind mişcarea din jurul Sămănătorului, în cadrele desvoltării actuale, concretizându-se teoretic în articolul realist cugetat al Dlui D. Tomescu, în care se formulează adevărata teorie a tradiţionalismului: „acţiune în care puterile trecutului se împreună creator cu aspiraţiile prezentului". Astfel tradiţionalismul înseamnă, nu impietrire în aceleaş formule, nu simplă unitaţie a creaţiilor trecute, ci dimpotrivă „înseamnă sănătate şi vigoare, înseamnă mişcare şi acţiune, înseamnă voinţă şi elan". O teorie confirmată puternic prin operile dlor L. Rebreanu, Nichifor Crainic, Cezar Petrescu, Ion Pillat etc., prin însaşi laturea literară a Ramurilor din care relevăm fragmentul de roman al dlui Cezar Petrescu. Aşteptăm cu nerăbdare numărul jubilar în care să i-se concentreze tot drumul parcurs, cu întrezăriri pentru viitor.

Cu acelaş suflu de primeneală, dacă nu în tehnică dar în fond, se prezintă şi „Năzuinţa" îmbogăţită prin adaosul grupului dela „Suflet românesc". In întinderea-i largă tratează — pline de interes — subiecte variate, literatură-artă-ştiinţă, în diferitele nuanţe ce prezintă: proză, poezie, critică, arheologie, geografie pitorească etc. etc. E o mică concurenţă a „Vieţii Româneşti" dela Iaşi. Dorim ca elanul ce mână înainte grupul de scriitori adunat în juru-i să se menţină în vigoare ascendentă.

*

Monumentul durerii. — In lupta pentru viaţă, societatea modernă, aleargă sălbatică înainte, uitându-şi trecutul cu fiecare pas făcut către viitor. Cu toate că urmele mai dăinuiesc încă adânc în toate manifestările de viaţă, războiul peste care abia 8 ani şi-au risipit zilele, par'că s'ar fi întâmplat cu cine ştie câtă vreme în urmă. Uitarea aceasta s'a lăsat mai ales ca un zăbrănic negru, peste soarta tristă a Invalizilor, Orfanilor şi Văduvelor de razboiu — pentru uitare mai repede îngrădiţi în scurta formulă de I. O. V. — cari sunt tot mai greu apăsaţi de mizeria vieţii. Cei fericiţi şi tari aleargă înainte, lăsând pe cei slabi pradă tuturor durerilor şi nevoilor. D. *C. Argintaru* ofiţer invalid şi publicist iscusit, dă glas acestei dureri în cartea „*Monumentul durerii*", care desvăleşte lucrurile în toată dureroasa lor goliciune. Se arată aici cât merită şi cât de puţin s'a făcut pentru aceşti nenorociţi I. O. V. Dar cartea nu rămâne numai în domeniul pur al constatării. Dl Argintaru cunoscător bun al durerii celor îngrămădiţi în formula I. O. V. cere îndreptările necesare şi arată căile prin cari s'ar putea face. Asistenţa medicală gratuită, împroprietărirea integrală şi egalizarea soldelor invalizilor, orfanilor şi văduvelor, cu cele ale armatei, ar fi mijloacele cele mai bune pentru îndreptarea sorţii celor din I. O. V.

„Monumentul durerii" credem că va răscoli un echou îndreptăţit. E strigătul unei lumi neîndreptăţite şi uitate. Cei ce au urechi, să auză.

*

Simbolismul în poezia română. In ultimul număr apărut din „Viaţa Românească", *d. N. Davidescu* publică un studiu despre „*Estetica poeziei simboliste*". Cu o argumentaţie solidă, sprijinită de citate din literatura estetică franceză şi germană, d. Davidescu susţine o teză: că simbolismul este o continuare în adâncime a romantismului, cu care are în comun principiul de „emancipare al eului", elementul nou, opus manierei clasiciste, cu care se legitima romantismul. Altoindu-se pe filosofia idealistă germană şi întrebuinţând libertăţile romantice şi în alte direcţii: în inspiraţie prin încercarea de a substitui diversităţii colective, căutarea stilizată de sine, a autorului, în versificaţie creând versul liber, etc. simbolismul s'a individualizat totuş ca o nouă şcoală în literatură, mai ales în Franţa.

La noi — popor emianente imitativ, conform teoriei d-lui Lovinescu — simbolismul a găsit răsunet de timpuriu. Dar răsunetul nu l'a provocat poezia lui Macedonski, cum se susţine de obiceiu, ci versul atât de nou şi de riguros al lui Eminescu, cel scăldat în apele filosofiei germane. „Scriitorul care trebue privit la noi drept, dacă nu întemeetorul, cel puţin semănătorul de posibilităţi viitoare, este, în această privinţă, Eminescu. El rămâne, în srisul românesc, produsul cel mai autentic şi mai viu al idealismului filosofic german. Sensibilitatea lui, apoi lupta lui cu limba, ideologia lui, actul lui faţă de fiinţa sa literară, intuiţia lui mistică, sunt caractere care, pe cât îl deosebesc de înaintaşii, de contemporanii şi, mai ales de imitatorii lui, pe atât îl apropie de poezia simbolistă."

Mărturisim că această încadrare a lui Eminescu în „curentul" simbolist — el singur dintre poeţii noştri rămăsese doar neîncradat intr'o şcoală literară — nu ne-a revoltat ca pe ortodocşii dispreţuitori ai tuturor „curentelor" nouă. Dar la noi şi, se pare, şi în apus, nu există numai o singură definiţie a simbolismului. Neînţelegerile în cazul lui Eminescu se explică astfel în parte.

BIBLIOGRAFIE

CARŢI

Al Negură: Sărmanul pescar, versuri. Tip. Corvin, Arad.

Doina Delacriş: Crâmpeie din suflet, versuri, Tip. „Doina" Beiuş, Lei 25

REVISTE

Neamul Românesc literar anul I. No. 14 15 Bucureşti.

Răsăritul anul VIII. No. 6 Bucureşti.

Foaia Tinerimii anul X. No. 5 Bucureşti
Societatea de mâine anul III No. 10, 11 Cluj
Arhivele Olteniei anul V. No. 23 Craiova
Năzuiuţa românească anul V. No. 2 „
Pásztor tűz Anul XII. No. 5 Cluj
Glasul Moţilor apare în Huedin, director Sabin G. Truţia, redactor N. Cristofir, apare lunar. anul I. No. 1.
Ţara de jos anul III. No. 2-3 Bucureşti.

Adresa destinatarului

Fără vorbă, Moara Mare
Cu conservele-i M. M.
Fabricate cu gusturi, — rare
Îţi lungeşte zilele.

Dacă vreţi deci Onorat!
Sănătate: lucru mare,
Comandaţi şi consumaţi
Conserve din Moara Mare.

OCULTISM

Reuşeşti în viaţă numai prin voinţă. Ca să-ţi poţi forma voinţa trebue să te cunoşti.

Venim în ajutorul Dumniavoastră, descriindu-vă perfect temperamentul şi facultăţile naturale psihice.

Trimiteţi la redacţie: o fotografie şi suma de Lei 60, arătând care vă este culoarea ochilor (negru, căprui, verde, albastru), statura (înalt, subţire, scurt, gras), etatea, sexul, ocupaţia şi scrisoarea D-stră scrisă necaligrafic (naturală).

Puteţi formula şi câteva întrebări asupra talentelor înăscute, cari vă interesează.

FOTOGRAFIA SE ÎNAPOIAZĂ

CETIŢI

DOUĂ IUBIRI

POEZIE LIRICE
DE
RADU MĂRGEAN

!

DE VÂNZARE
la Administraţia revistei „Cosinzeana"
PREŢUL 10 LEI

IMPRIMATE DE ORICE NATURĂ
FURNIZEAZĂ
PROMPT
ŞI IEFTIN

TIPOGRAFIA

Dr. S. BORNEMISA

CLUJ
PIAŢA CUZA VODĂ No. 16

COMENZI
VENITE PRIN POSTĂ SE EXECUTĂ CU PRECADERE!!

TIPOGRAFIA Dr. BORNEMISA CLUJ.